

C.SITKI TARANCI-Z.OSMAN SABA DOSTLUĞUNUN ŞİİRSEL BOYUTLARI-I

Hakan Sazyek

Cumhuriyet döneminin iki ünlü şairi olan Saba ve Tarancı ayrı ayrı ortaya koydukları şiirlerin yanında bir ortak eserle, yarattıkları dostlukla da edebiyatımıza değerli katkılarda bulunmuşlardır. İki şairin ilişkileri, insanî yönünün ötesinde, edebî düzlemde de ağırlık kazanmış, bu özelliğiyle sanatçı yaratıcılıklarının biçimlenmesinde, gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Tarancı-Saba dostluğu, 1929 yılında, Galatasaray Lisesinde başlar. Bir yıl kaybeden Saba, yıllar sonra hayırlı bir sebep olarak değerlendirecektir bu başansızlığı (*Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul 1957 (bundan sonra *ZM*). s.3). Çünkü yakın arkadaşıyla tanışmasını bu yıl kaybına borçludur. İki genci yakınlaştıran, şiir sevgisidir, şairlik sezgisidir. Bu ortak nokta, dostluklarının kısa sürede pekişmesine zemin hazırlamıştır.

Arkadaşlıklarının ilk yılında Saba, şair olarak kendisini Tarancı'dan biraz yukarıda görmektedir: "Sonra henüz hiçbir şiirini yayınlıyannamış bir Cahit Sıtkı'nın yanında ben. iyi, kötü bir Yedi Meşale şairi değil miydim? Cahit'in yanında kendimi yüksek gördüğümü itiraf edeyim." (*ZM*. s.5)

Bununla birlikte, dostlukları asıl 1929-1930 ders yılında sağlamlaşır. Aynı sırada oturmaya başlamışlardır. Üstelik, yatılı okudukları için de uykunun dışındaki bütün saatlerde birliktedirler ve bu saatlerin başlıca konusu şiirdir. Daha sonra birlikte ve ayrı yaşayacakları yıllarda da bu temel üzerinde yükselteceklerdir dostluklarının binasını.

Saba ve Tarancı arkadaşlığı, hayatları boyunca bir monotem olmak sanatlarında önemli yer alan ölüm, onları ayırmaya kadar sürmüştür. Birbirlerinden ayrı yaşadıkları uzun yıllar içerisinde bile karşılıklı mektuplarla kişiliklerini ve sanatlarını geliştirmek yolunda titizlikle korumuş ve değerlendirmişlerdir bu nadide dostluğu. İki şairimiz de karşılıklı mektuplarında arkadaşlığın gereğini yerine getirmenin yanı sıra, yazmış oldukları şiirleri ilkin birbirlerine okutmakta, bu şiirler hakkındaki görüşlerini de ortaya koymaktaydılar.

Bu mektuplardan, ne yazık ki, sadece Tarancı'nın yazdıkları bütünüyle yayımlanmış bulunuyor. Saba'nın mektuplarının akıbeti henüz meçhul. Dolayısıyla iki sanatçının birbirlerini edebî bağlamda etkilemiş boyutlarını, sadece Saba'ya yönelik olarak belirlemek durumuyla karşı karşıyayız.

Tarancı'nın Saba'ya yazdığı mektuplar, edebiyat tarihimiz için çok değerli birer belgedir. Bir başka yazımızda da belirttiğimiz gibi ("Kızkardeşine Yazdığı Mektuplarda Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şair Kişiliği", *Hürriyet Gösteri*, S. 136, Mart 1992, s.58-61) şair edebî görüşlerini genellikle mektuplarında dile getirmiştir. Dolayısıyla onları Tarancı'nın poetik metinleri olarak nitelemek mümkündür. Mektupların bir başka önemli özelliği ise onun Saba şiiri üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini sergilemesidir. Bu yazıda, söz konusu etkilerin boyutlarını irdelemeye çalışacağız. İki bölümden oluşan çalışmanın bu ilk kısmında Tarancı'nın Saba şiiri üzerindeki teorik eleştirilerini, önerilerini genel olarak değerlendirip ikinci bölümde de pratik eleştirilerini, önerilerini ve bunların Saba tarafından gerçekleştirilmiş derecelerini örnekleriyle sergilemeye yöneleceğiz. Böylece iki şair arasındaki dostluğun sanatlarına yansımının ve özellikle Saba şiirindeki Tarancı etkisinin boyutları -*ZM*'daki ipuçlarının elverdiği ölçüde- somut olarak ortaya çıkmış olacaktır. Mektuplarda Tarancı'nın

açık eleştirilerde bulunmakla birlikte, arkadaşına nazik bir tutumla yaklaştığını, onu onore etme çabasını titizlikle gösterdiğini öncelikle belirtmek gerekir. Bu tutum kendisini hep korumuştur. Onun Saba'ya yazdığı 29.10.1930 tarihli ilk mektubunda yer alan "Eğer bir gün şair olduğumu bana inandıracak derecede bir kari kitlem olursa ve şiirimin mezayasından bahsedilirse, bu mezayayı sana medyun olduğumu herkese ilân etmeğimde bir mahzur görmezsin değil mi?" (ZM, s.42) sözleri, genç Tarancı'nın, Yedi Meşale şairi Saba'ya saygı duygularını içermekle birlikte, şair kimliğinin, arkadaşının önüne geçeceği sonraki yıllarda da bu dengeyi korumaya, arkadaşını incitmemeye özen göstermeyi sürdürmüştür. Tabii, şiirdeki tekâmülünü Saba'ya hissettirmeyi de ihmal etmeyerek. 6.11.1942 tarihli mektubunda bu durumu açıkça görebiliyoruz: "Bu mektubun edasında, ben farkında olmadan, nasihat yollu bir şey sezersen kusura bakma. Böyle bir şey katiyen aklımdan geçmez. Benimki sadece dostane bir hasbihal. Nitekim ben de senin tenkidlerinden istifade, etmiş değil miyim? Bilhassa ilk zamanlarımda." (ZM, s. 165)

Tarancı'nın bu nazik tutumuyla arkadaşına yönelttiği eleştiriler. şiirin dil, yapı, ses ve anlam gibi çok çeşitli yönlerini kapsar. Aynı tarihli mektubunda "Vakit vardır, Türkçe yazdığının ve her şeyden evvel bu dili bir kadını memnun eder gibi memnun etmeye mecbur olduğunu, şair sıfatıyla asla unutmamalısın." (ZM. s. 164) sözlerine yer veren Tarancı, yine aynı mektupta bu yumuşak, yol gösterici ifadelerini biraz sertleştirmekten geri kalmaz: "Gelelim söyleyiş meselesine. Senin söyleyişinde ve bilhassa sürdürdüğün hayattan mütevellit bir rekâket, bir tutukluk var. Eğer Türkçeye tamamiyle hakim olup forme'a lâayık olduğu ehemmiyeti verseydin, bu rekâket bir orijinalite olurdu; fakat, a mon grand regret (çok esef ediyorum ki), şekli daima ihmal etmekte adeta kendine rağmen bir inad gösteriyorsun." (ZM.s.162-163) sözlerinin ardından dil meselesini biçime bağlar ve Saba'yı biçim bağından kurtarmak amacıyla ona serbest vezinle şiir yazmasını önerir. Önemli olanın söyleyiş meselesi olduğunu belirterek dil, biçim ve söyleyiş öğeleri arasındaki sıkı ilişkiye dikkatini çeker. Aslında, Saba'nın bu yöndeki çabaları daha önce başlamıştır. Serbest vezinle şiirler yazmakta, biçimin bağlayıcı etkisinden sıyrılmaya çalışmaktadır. Tabii Tarancı'nın bu husustaki uyarı ve önerilerini daha önceki mektuplarında da görmek mümkün. Nitekim o, 30.5.1942 tarihli bir mektubunda şöyle diyor: "Hece vezninde, bir güzellik unsuru olarak kullanılmadıkları zaman insanın canını sıkan kafiyeler ve vezin esaretindeki kurtulup serbest veznin enginlerinde kulaç vurmaya başladığında sevindimdi; dedim artık Ziya daha serbest ve tabii konuşacak, hece veznindeyken Yedi Meşale'nin o sunî ve yapmacık edasını bırakacak, her mısraı ille 7+7'ye sokmak gibi lüzumsuz bir gayretkeşlik göstermeyecek ve nihayet her şiirin bünyesine göre bir fonu bulmaya savaşıyor. Ümid ettiklerimden yarısı tahakkuk etti. Daha serbest ve tabii bir edaya kavuştun. 7+7 taassubundan kurtuldun; fakat her şiirin bünyesine göre bir form aramak, söylenen şeyden ziyade söyleyiş şeklinin, edasının, bir kelimeyle ifadenin mühim olduğunu tamamiyle idrak hususunda bence matlup aydınlığa henüz çıkmış değilsindir." (ZM, s.116) Şiir evreninde hece veznine oldukça geniş bir yer vermiş olan Tarancı'nın, arkadaşını ısrarla serbest vezne davet etmesinin ardında, o yıllarda şiirimizde bir hayli popülerite kazanmış olan Garip hareketinin önemli bir rolü olsa gerek. Garipçilerin savundukları serbest vezin, söyleyiş, kafiyeden uzaklaşma gibi poetik ilke ve tutumların yanında yer alan ifadeleri, Tarancı'nın bu dönemdeki mektuplarında sıkça dile getirdiği, şiirleriyle örneklediği yeni açılımlarından kesitler sunuyor bize. Olumlu birer yaklaşım ve gelişim olarak kabul ettiği bu yeni tutumları arkadaşına empoze etmekte de bir sakınca görmüyor. Bu orada şunu da belirtmek gerekir, Tarancı ile Garipçiler arasında birçok hususta görüş ayrılıkları mevcuttur. Dolayısıyla Garip mahreçli bazı görüşleri paylaşması, 'etkiye açık bir şairin hevesli atılışları'ndan çok 'olgun bir şairin seçmeci tutumu' olarak değerlendirilmelidir. Nitekim. 6.7.1942 tarihli mektubunda yer alan şu ifadeler, onun özgün poetik düşüncelerinin de olduğunu göz önüne seriyor. "Bir şiirde ses kadar mealini de düşünsek daha iyi olmaz mı?" diyorsun. Zaten öyle olmuyor mu? Zira sesin teşekkülünde kelimelerin yalnız heceleri,

telaffuzları değil, ifade ettikleri hisler, fikirler, hayaller de ve dolayısıyla tedai kabiliyetleri de rol oynamaktadır. Şiirde meali sestem ayrı düşünmek rakıda üzümü rakının lezzetinden ayrı düşünmeye benzer. Sökmez. Zaten, mevzu mu, tem mi, meal mi, bütün bunlar ses içerisinde - suda hidrojen ve oksijen gibi- vazifelerini yapmış, işlerini bitirmiş bulunuyorlar." (ZM. s. 128)

Tarancı, şiirin öğeleri arasında bir tercih yapmaktan yana değildir. Ona göre ses, biçim, anlam, söyleyiş öğeleri, bir şiirde birlikte buldukları takdirde mükemmellik sağlanmış olacaktır. Saba'ya yönelttiği eleştirilerde, bulunduğu önerilerde sürekli bu öğeleri ölçüt olarak kullanır, arkadaşının şiirlerinde bunları birlikte arar. Bu tutumunun özeti sayılabilecek özlü bir ifadesini 3.9.1942 tarihli mektubunda görüyoruz: "Hem nadide şeyler söylemek, hem de harikulade pürüzsüz söylemek!" (ZM, s. 144)

Tarancı'nın, arkadaşının şiirlerine yönelik önerileri hep eleştirel bir nitelik mi içeriyor? Elbette hayır. Nitekim birçok mektubunda, onun beğendiği dizeleri, şiirleri hakkında övücü ifadelerle yer vermiş olduğu da dikkati çekiyor. Hatta, Saba'nın şiirini biraz daha ileriye götürebilmek için bu güzel dizeleri, şiirleri birer itici güç olarak kullanmaktan geri kalmıyor." "Bu akşam, artık seni anmıyan İstanbul'un/ Bomboş bir camiinde uyumak istiyorum." ve daha bunun gibi sayısız mükemmel beyitler ve mısralar söylemiş bir şairden ben çok şeyler beklemek mecburiyet-i dostane ve sanatkâranesindeyim; mest edici bir mecburiyet. Bu işte yorulmaca, gına getirmece, kesilmece filan istemem. Aynı şevk ve aşk ve hele gayret, sonuna kadar devam etmelidir. Ah! beraber olsak! Ben seni kamçılamasını, aşka getirmesini, senden umduğum nağmeleri çıkartmasını bilirim!" (ZM, s. 167-168) Tarancı, arkadaşını teşvik etmek amacıyla, zaman zaman onu başka şairlerle mukayese etme yoluna da gitmiştir. Bunu, özellikle Saba'nın güzel dizeleriyle karşılaşınca yapar. 30.11.1941 tarihli mektubunda "Birer ağaç altında sevgilimiz, annemiz/ Gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz." Çok güzel. Var ol Ziyacığım. Ölümde, hakikaten, bu bahsettiğin haz hazînesi sükûnet varsa ölmek bir nevi saadet olur. Yahya Kemal'in Rindlerin Ölümü şiiri çıktığı zaman, Yahya Kemal insana ölümü sevdiremiyor demişlerdi. Aynı şeyi senin şiirin için tekrar etmek yerinde olur sanıyorum." (ZM, s.78) sözleriyle arkadaşını ünlü Yahya Kemal'le aynı düzeyde tutan Tarancı, 23.4.1942 tarihli mektubundaki "Bu akşam, artık seni anmıyan İstanbul'un/ Bomboş bir camiinde uyumak istiyorum." Allah'a inanmayan ve bunu bütün iğrenç patırtı gürültüsüyle haykıran İstanbul'u senin kadar Yahya Kemal bile (Elli yedi yaşına rağmen) duymamıştır." (ZM, s. 108-109) ifadelerinde ise Saba'yı Beyatlı'dan daha yukarıda görece kadar övgülerini abartılı bir kimlikle sunar.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın, arkadaşı Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuplar, bir şairin poetikası olma niteliği taşımalarının yanı sıra, düzeyli eleştiri çalışmalarına da güzel bir örnektir. Yazımızın başında belirttiğimiz gibi, onun böylesine özgür ve samimi bir biçimde arkadaşının şiirlerindeki kusurları dile getirebilmesi, güçlü dostluklarından kaynaklanıyor. Saba'nın şair olarak daha iyi bir duruma gelmesi, Tarancı'nın en büyük özlemlerinden birini oluşturuyordu. Burada değerlendirmeye çalıştığımız eleştirel pasajlar da bu özlemin ifadesi olmaktan başka bir şey değildir. Onun, Saba'nın şiirleri üzerindeki pratik önerileri bu çalışmanın ikinci bölümünde somut olarak ortaya konulduğunda bu eleştirel çabalardaki dostça tavır daha iyi görülecektir, sanıyoruz. 30.10.1993.